

When discussing the educational activities of the Clock Museum, several stages of development can be distinguished. The first stage began in 1999 with the founding of the Education Centre. The second stage began in 2003 when disabled children and adults were invited to participate in activities, and from 2008, in addition to its various cultural and informative activities, the Clock Museum entered a new, third stage in its

activities – mobile education. In 2015 the Clock Museum embarked on a new stage, called by museum staff “the never-ending stage of smart/digital education”. Smart technologies started being used in educational activities. In summary, it can be said that the most dynamic and one of the most effective ways of learning in museums today is through educational programs, just like the ones regularly being offered at the Clock Museum.

Edukacija Laikrodžių muziejuje: ištakos ir raida

Giedrūda Kazonienė

Šiuolaikinėje visuomenėje egzistuoja daug mokymui skirtų institucijų: ikimokyklinės ugdymo įstaigos, mokyklos, kolegijos, universitetai, profesinio tobulinimosi centrai, bibliotekos, įvairių kursų rengėjai ir kt. Muziejai – viena iš tokių institucijų, nes šiandieninis požiūris į esamą muziejaus misiją kaupti, saugoti ir eksponuoti menines bei kultūros vertybes keičiasi. Jis darosi vis lankstesnis, suvokiant, kad dabartinio muziejaus viena iš pagrindinių funkcijų ir egzistavimo formų tampa edukacija. Kitaip tariant, muziejus tarsi transformuojasi į visuomeninę kultūrinę mokymo instituciją. Tačiau būtina pabrėžti, jog muziejai iš kitų mokymo institucijų išsiskiria savo specifika, informacijos pateikimo būdais, kitokiomis mokymosi galimybėmis. Tai ideali vieta neformaliajam ugdymui, nes mokymasis organizuojamas ne klasėje, o netradicinėje muziejaus erdvėje – ekspozicijoje. Mokymasis muziejuje yra unikalus dar ir tuo, kad visi užsiėmimai vyksta kontaktuojant su realiu, originaliu istoriniu objektu (eksponatu),

prisiliečiant prie tiesioginių praeities liudytojų. Tai žadina nepatirtus jausmus ir vaizduotę. Aktyvi dalyvių veikla, paremta atradimų džiaugsmu ir patirties įgijimu, tampa viena svarbiausių muziejaus edukacinės veiklos sferų.

Aktyvesni edukacinės veiklos žingsniai Lietuvos muziejuose prasidėjo dar XX a. paskutiniais dešimtmečiais. Ne išimtis ir Laikrodžių muziejaus, Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus padalinio, edukacinės veiklos pradžia. Ji siekia 1999 metus. Nuo šio laikotarpio iki šandien viena iš prioritetinių Laikrodžių muziejaus veiklos krypčių yra edukacija. Šiai krypciai plėtoti buvo įkurtas Laikrodžių muziejaus edukacinis centras. Tiesą sakant, edukacija nebuvo visiškai naujas reiškinys muziejaus gyvenime. Atvėręs duris 1984 m., muziejus jau tuomet pradėjo pirmuosius švietėjiškos veiklos žingsnius. Ruošiant informaciją apie ekspoziciją, buvo parengta ne tik bendra ekskursija po muziejų, bet ir atskiros teminės ekskursijos įvairaus mokyklinio amžiaus vaikams. Šios

netradicinės teminės ekskursijos tuomet vyko tik muziejaus ekspozicinėse salėse. Įrengus edukacines klases cokoliniame aukšte, edukacinių užsiėminių skaičius ir turinys išsiplėtė. Šiuo metu paskaitos, praktiniai užsiėmimai, žaidimai ir kitos papildomos informacijos pateikimas vyksta įvairiose Laikrodžių muziejaus erdvėse: praktiniai užsiėmimai ir informacijos pateikimas – cokolinio aukšto patalpose ir Saulės laikrodžių parke, o įgytos žinios per komandinį darbą įtvirtinamos ekspozicinėse salėse.

Aptariant Laikrodžių muziejaus edukacinę veiklą, galima išskirti kelis jos raidos etapus. Visiems etapams ruošiasi kruopščiai ir atsakingai, į pagalbą pasitelkiant ir kitas visuomenines institucijas.

Pirmasis edukacijos etapas, kaip minėta, prasidėjo 1999-aisiais – nuo Edukacinio centro kūrimo. Cokoliniame aukšte buvo įrenginėjamos edukacinės klasės, įsigyta reikiamų priemonių ir tuo pat metu, remiantis švietimo ugdymo programomis, pradėti kurti edukaciniai užsiėmimai. Vienas iš svarbiausių pirmojo etapo uždavinių buvo darbas su švietimo

įstaigomis, mokytojais, pristatant jiems naują Laikrodžių muziejaus veiklos kryptį – edukaciją, kitaip tariant, vyko naujos paslaugos (edukacijos muziejuje) gavėjų paieška ir įtraukimas.

Antras Laikrodžių muziejaus edukacinės veiklos etapas prasidėjo 2003 m., kai į užsiėmimus buvo pakviesti ir negalią turintys vaikai bei suaugusieji. Tokiam darbui muziejininkus paskatino 2003 m. Lietuvos dailės muziejuje vykęs seminaras „Pažinti meną pojūčiais“. Šis renginys dar kartą patvirtino, kad menas ir kitos muziejinės vertybės turi būti pasiekiamos tiek sveikiems, tiek negalią turintiems žmonėms. Po šio seminario Laikrodžių muziejaus muziejininkams kilo mintis atidaryti parodą „Senoviniai laikrodžiai“, skirtą lankytojams su regos negalia. Šioje parodoje buvo sudarytos galimybės akliems ir silpnaregiams susipažinti su muziejuje sukaupta informacija apie laiko skaičiavimo prietaisų raidą ne tik tradiciniu būdu, klausant muziejininko pasakojimo, bet ir drąsiai liečiant kiekvieną eksponatą (specialiai parodai buvo pagamintos eksponatų kopijos), „apžiūrinėjant“ juos rankomis, t. y. laiko skaičiavimą pažįstant

Edukacinis užsiėmimas
Laikrodžių muziejuje, 2003
Fotografąs nežinomas

ir suprantant pojūčiais. Lydėdamos lankytojus muziejininkės pasakojo liečiamų eksponatų (saulės, vandens, ugnies, smėlio laikrodžių) atsiradimo bei tobulėjimo istoriją. Buvo sudarytos galimybės matantiesiems užsirišti akis raiščiu ir taip apžiūrėti parodą „rankomis“. Pojūčiai ir vaizduotė buvo svarbiausi pagalbininkai keliaujant po šią parodą.

Po parodos visos eksponatų kopijos buvo panaudotos edukaciniuose užsiėmimuose neįgaliesiems. Ruošiantis jiems, buvo surinkta nemažai informacijos, kaip dirbti su negalią turinčiais žmonėmis. Šiame darbe atsižvelgta į dalyvių negalios pobūdį ir muziejaus turimas galimybes. Buvo konsultuojamasi su specializuotuose darželiuose, mokyklose dirbančiais pedagogais bei psichologais. Itin nuoširdžiai padėjo Gargždų specialiojo darželio „Naminukas“ psichologai, Lietuvos aklųjų sąjungos Klaipėdos ir Telšių apskrities pirmininkė Nijolė Klepikienė, Klaipėdos aklųjų tarybos pirmininkas Jonas Drėgva. Remiantis jų konsultacijomis ir muziejininkų žiniomis, buvo paruošti teminiai edukaciniai užsiėmimai akliems ir klausos negalią turintiems vaikams bei suaugusiesiems: „Senoviniai laikrodžiai“, „Paukščių, gėlių, biologinis laikas“. Suprasta, kad meno prieinamumo projektai svarbūs ir reikšmingi silpnaregių ir neregijų savarankiškumui bei kūrybingumui ugdyti. Tad kitas žingsnis, siekiant sudominti kuo daugiau specialiųjų poreikių turinčių lankytojų, buvo taktilinės edukacinės parodos „Magiškas M. K. Čiurlionio pasaulis. Zodiakas“ atidarymas muziejaus parodų salėje. Surengti šią edukacinę parodą pasiūlė tuometinė muziejaus Meno pažinimo centro vadovė Nideta Jarockienė. Atidarant parodą konsultacijomis labai padėjo Lietuvos aklųjų sąjunga. Parodos lankytojui buvo pasiekiami įvairi informacinė medžiaga: parodos katalogai Brailio ir reginčiųjų raštu bei garsinis kompaktinis diskas MP3 formatu (parodos gidas). Edukacinės parodos „Magiškas M. K. Čiurlionio pasaulis“ ekspozicija „Zodiakas“ sudomino ne tik neregius ir silpnaregius bei jų šeimos narius, bet ir visuomenę, kuri domisi menu bei nauja jo pažinimo forma. Parodos metu lankytojai taktilinius M. K. Čiurlionio kūrinius „studijavo“ įvairiais pojūčiais: liesdami paveikslus ir šalia esančius daiktus, nagrinėjo ir atpažino įvairių medžiagų savybes, klausėsi pasakojimų ir nuostabių muzikos garsų. Vieni lankytojai geriau susipažino su

M. K. Čiurlionio menine kūryba, kiti jį atrado ir „palietė“ pirmą kartą. Vyko parodos aptarimas, refleksija. Išaiškėjo, kad galimybė regos negalią turintiems žmonėms prisiliesti prie meno kūrinio yra labai paveiki, o lytėjimas dažnai yra geriausias kelias į meno suvokimą. Šia edukacine paroda siekta atkreipti ir visuomenės bei valstybės institucijų dėmesį į meno prieinamumo neįgaliesiems būtinybę bei su tuo susijusias problemas. Parodą aplankė visi šalies Vakarų regiono Aklųjų sąjungos organizacijos filialai: Jurbarko, Klaipėdos miesto, Mažeikių, Plungės, Skuodo, Šiaulių miesto ir rajono, Šilalės, Telšių, Klaipėdos rajono ir kt. Parodos pagrindu buvo paruoštas ir vedamas edukacinis užsiėmimas „Žvėrių ratu. Zodiakas“, skirtas įvairaus amžiaus regos negalią turintiems vaikams.

Sudėtingiau į muziejų buvo pakviesti judesio negalią turinčius neįgaliosius. Muziejaus patalpos tokiems lankytojams kol kas nepritaikytos. Mintis ekspoziciją „išvežti“ už muziejaus ribų kilo tada, kai į muziejų atvyko judesio negalią turintys vaikai iš darželio „Svetličio“. Noras apžiūrėti muziejų buvo didesnis už negalią. Vaikus ir jų vežimėlius muziejaus darbuotojai bei juos lydintys vadovai į antrąjį ekspozicijos aukštą nešė ant rankų. Po šios ekskursijos buvo nutarta parengti programą „Išvažiuojamoji edukacinė ekskursija“. Buvo parengtas ir tuometiniam Kultūros ir sporto rėmimo fondui pateiktas projektas „Laikrodžių muziejaus virtualios ekspozicijos sukūrimas ir išleidimas skaitmeniniu pavidalu“. Gavus finansavimą, sukurta kompiuterinė programa, leidžianti neakivaizdžiai (virtualiai) „vaikščioti“ po visas muziejaus ekspozicines sales ir grožėtis retais, originaliais senoviniais laikrodžiais bei tam tikrai epochai pritaikytu interjeru. Tokią kelionę lydėjo gyvas muziejininkų pasakojimas. Edukacinei išvykai už muziejaus ribų buvo ruošiamasi atsakingai ir kruopščiai, nes muziejininkų laukė naujas iššūkis – ypatinga, jautri, atidi auditorija, trokštanti naujų pojūčių ir įspūdžių. Demonstravimui buvo nufotografuoti įdomiausi ir vertingiausi eksponatai, papildomai pagaminti saulės, vandens, ugnies, smėlio laikrodžių modeliai, patogūs vežtis į kitas įstaigas, kad neįgalieji galėtų juos liesti, „apžiūrėti“ rankomis, suprasti senovinių laikrodžių veikimą be baimės juos sugadinti. Mechaniniai laikrodžiai, įtraukti į išvažiuojamąją edukaciją, buvo surinkti per Laikrodžių muziejaus akciją „Neišmesk manęs“. Klaipėdiečiai

ir kitų Lietuvos miestų gyventojai padovanojo muziejui nebenaudojamų XX a. II p. laikrodžių (sulaukta 368 vnt.). Daugiametės edukacinės veiklos patirtis, muziejininkų kvalifikuotas pasirėngimas bei Kultūros ir sporto rėmimo fondo skirtas finansavimas suteikė galimybę metodinę, tekstinę ir virtualią informaciją parengti taip, kad Laikrodžių muziejaus ekspozicija galėtų „persikelti“ į kitas erdves.

Taigi, nuo 2008 m. Laikrodžių muziejus šalia įvairios kultūrinės ir šviečiamosios veiklos pradėjo naują, trečiąjį, veiklos etapą – išvažiuojamąją edukaciją. Jos šūkis buvo toks: „Jei negalite atvykti į Laikrodžių muziejų – muziejus atvyks pas jus!“ Muziejininkės vyko į specialias neįgalųjų įstaigas, senelių globos namus, kuriuose „virtualiai“ pristatė unikalų Laikrodžių muziejų tiems, kurie negali atvykti patys ir su ekspozicija bei laiko skaičiavimo istorija susipažinti tradiciniu būdu. Su šia specialiai neįgaliesiems parengta edukacine programa buvo aplankyti Skuodo senelių namų, Laugalių pensionato (Klaipėdos raj.), Klaipėdos miesto globos namų, Gargždų socialinių paslaugų centro globotiniai, o Lietuvos aklių sąjungos bibliotekos Klaipėdos filiale buvo surengta „virtuali“ ekskursija regos negalią turintiems klaipėdiečiams. Išvažiuojamosios edukacijos dalyviai liko labai patenkinti neakivaizdine ekskursija po Laikrodžių muziejų. Jie ne tik išvydo įspūdingiausių eksponatų nuotraukas, „virtualiai“ pasivaikščiojo po muziejaus ekspozicines sales, bet ir turėjo retą galimybę apčiuopinėti kiekvieną atvežtą „keistą“, jiems nematytą vandens ir ugnies laikrodį, išgirsti daug įdomių pasakojimų apie pačius seniausius, šiandien jau nebenaudojamus laikrodžius.

Demonstruojant vandens laikrodžių veikimą, senoliams laikrodis būdavo atnešamas apžiūrėti iš arti (daugelis jų nevaikščiojo), kad būtų galima jį pamatyti, paimti į rankas, išgirsti vandens lašėjimą, perprasti jų veikimą. Nuostabą kėlė ir keistoki ugnies laikrodžiai-žvakės, su pažymėtomis atitinkamomis valandų dalimis. Galima buvo stebėti, kaip jie veikia, kaip skaičiuojamas laikas. Ilgaamžiai senoliai stebėjosi, kad visko matę savo gyvenime, bet tokių „dvyų“ (keistenybių) nesutikę. Užsiėmimo metu užgimė diskusijos, kokiais laikrodžiais senoliai valandas skaičiavo savo jaunystės laikais. Pagyvenę žmonės su malonumu dalinosi prisiminimais: kas „gaidžio“ laikrodžio klausėsi, kas dažnai į

saulę žiūrėjo ir jos šešėlio kitimą stebėjo, kas vakarodami verpdavo rateliu tol, kol „žibalinė (laikrodis) sudegdavo“. Turtingesni kaimiečiai jau turėjo savo tėvų paliktą „smetoninį“ (taip jie įvardijo mechaninį laikrodį) ant sienos pakabinatą ar kišeninį „ziegorių“, „biednesni“ kaimo žmonės „čieso“ pasiklausti eidavo pas kaimynus. Žmonių susidomėjimas senoviniais laikrodžiais, nostalgiški jų pasisakymai suteikė muziejininkėms pasitikėjimą, jog vykdoma nauja išvažiuojamoji edukacija yra reikalinga ir naudinga vienišioms pagyvenusiems, neįgaliesiems žmonėms.

Netikėtai ši išvažiuojamoji edukacinė programa buvo panaudota ir kitoje aplinkoje. 2009 m. vasarį muziejininkės buvo pakviestos dalyvauti „Pramogų banko“ organizuotame renginyje „Bosų gildija“. Verslo įmonių vadovų pokalbių ir diskusijų tema buvo „Laikrodžiai“. Taigi, Laikrodžių muziejaus virtuali ekspozicija, papildyta vertingais eksponatais, buvo pristatyta kitoje netradicinėje „Pramogų banko“ aplinkoje. Tokia išvažiuojamoji edukacinė ekskursija sulaukė didelio verslo atstovų susidomėjimo, o muziejininkai džiaugėsi galimybe pristatyti laiko skaičiavimo istoriją ir priemones (saulės, vandens, ugnies, smėlio, vertingus mechaninius laikrodžius), sulaukti naujų ir originalių minčių bei bendradarbiavimo pasiūlymų.

Tais pačiais metais ši nauja Laikrodžių muziejaus išvažiuojamosios edukacijos idėja buvo pristatyta Lietuvos dailės muziejaus surengtoje „Idėjų mugėje“. Mintis, kad kiekvienas muziejus gali ir turi ką parodyti už muziejaus ribų išveždamas nors dalelę savo ekspozicijos tiems, kurie dėl įvairių priežasčių negali atvykti patys, buvo įvertinta teigiamai. Drįsčiau teigti, kad Laikrodžių muziejus buvo pirmasis, kuris pasiūlė ir įgyvendino naują muziejų ir bendruomenės bendradarbiavimo idėją už muziejaus ribų. Tai buvo pastebėta ir įvertinta 2009 m. lapkričio 23–29 d. Lietuvoje vykusioje dešimtojoje „Suaugusiųjų švietimo“ savaitėje. Tų metų tema buvo „Septynios kūrybiškumo dienos – švietimui, kultūrai, verslui“. Savaitė buvo skirta kūrybiškumui ir inovacijoms švietimo, meno, kultūros, verslo ir socialinio gyvenimo srityse skatinti kasdieniniame žmogaus gyvenime. Laikrodžių muziejus, su išvažiuojamąja edukacija pradėjęs keliauti po Lietuvą, su malonumu sutiko dalyvauti Savaitės renginiuose. Su šiuo sumanymu muziejus laimėjo respublikinį švietimo projektų, skirtų suaugusiųjų kūrybiškumui

puoselėti, konkursą, o lapkričio 24-ąją Vilniuje Laikrodžių muziejaus atstovams buvo įteikti apdovanojimai – padėkos raštas ir 150 Lt kuponas knygoms įsigyti, kuriuos skyrė Švietimo ir mokslo ministerija bei Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija.

Apie „Išvažiuojamąją edukaciją“ buvo paskelbta spaudoje, internete. Sulaukta pakvietimų bei gerų atsiliepimų apie šią veiklą. Šūkis „Jei negalite atvykti į Laikrodžių muziejų – muziejus atvyks pas jus!“ šiandien pritaikytas naujam edukaciniam užsiėmimui „Muziejus ant ratų“.

2015 m. Laikrodžių muziejus įžengė į naują veiklos etapą, muziejininkų pavadintą „nėsibaigiančiu išmaniosios edukacijos etapu“. Edukaciniuose užsiėmimuose pradėta naudoti išmaniąsias technologijas. Įgyvendinus Lietuvos integralios muziejų informacinės sistemos (LIMIS) projektą „Virtualus muziejus“, atsirado galimybė plačiau ir išsamiau virtualiai visame pasaulyje pristatyti turtingą Laikrodžių muziejaus ekspoziciją. Muziejaus informacija privalo būti pasiekama ir fiziškai nelankant muziejų. Turtinga, susisteminta žaidybine forma pateikta informacija apie muziejų buvo įdiegta planšetiniuose kompiuteriuose, kuriais moksleiviai naudojami edukaciniuose užsiėmimuose „Zodiako žvaizdynai“ ir „Meno pinklės“. Išmaniųjų technologijų taikymas edukacijoje būtinas siekiant išlaikyti muziejaus, kaip žinių, pramogų ir mokymo įstaigos, statusą, kadangi lankytojai į muziejų ateina tikėdamiesi gerėjančio naujų technologijų pritaikymo. Naujos technologijos leidžia pasiūlyti reikšmingų naujovių ir išskirtinių galimybių organizuojant įdomius edukacinius užsiėmimus virtualioje terpėje. Žinoma, neatsisakoma ir

sensorinių užsiėmimų. Dauguma dalyvių nori autentiškos mokymosi medžiagos, kuri būtų lengvai pasiekama įvairiomis formomis. Nėra abejonės, kad jaudulio, patiriamo liečiant tikrą eksponatą ar jo kopiją, nepakeis jokia technologija. Todėl aktualu, kad edukacinio užsiėmimo metu visi šie veiklos būdai papildytų vienas kitą. Šiuo metu Laikrodžių muziejuje vedama 13 edukacinių užsiėmimų įvairiomis laiko suvokimo ir pažinimo temomis įvairaus amžiaus dalyviams – neįgaliesiems ir sveikiems, jauniems ir senjorams, lietuviams ir svečiams iš užsienio.

Apibendrinant Laikrodžių muziejaus ilgametę edukacinę veiklą galima drąsiai teigti, kad dinamiškiausias ir vienas efektyviausių mokymosi būdų šiandieniniame muziejuje yra edukacinės programos. Muziejaus edukacinė veikla visada grindžiama bendrosiomis pedagogikos ir psichologijos žiniomis, kurias muziejininkės gilina Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus ir Lietuvos muziejų asociacijos organizuojamuose mokymuose. Pagrindiniai muziejaus naudojami mokymo metodai yra tarpusavyje derinamos ekskursijos, aiškinimas, diskusijos, žaidimai, vaidinimai, praktinis darbas. Muziejus, nors ir turėdamas daug kitokių informacijos pateikimo būdų, atsižvelgdamas į šiuolaikinės visuomenės poreikius, rūpinasi naujų informacinių technologijų diegimu ir jų pritaikymu prie visuomenės mokymosi poreikių.

Taigi, Laikrodžių muziejus ilgametę muziejininkų patirtimi, patraukliais, originaliais edukaciniais užsiėmimais pritraukia vis daugiau moksleivių ne tik iš Klaipėdos miesto mokyklų, įstaigų neįgaliesiems, bet ir iš visos Lietuvos. Pats geriausias darbo įvertinimas – lankytojų noras ir vėl sugrįžti į muziejų.